

DOI: doi.org/10.21272/shaj.2021.i37.p.29

VASYLI. ILNYTSKYI¹, ANNA O. OHAR²

¹ PhD hab. (History), Professor, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University; National Academy of Land Forces named after Petro Sahaidachnyi (Ukraine)

² PhD (Philology), Senior Lecturer, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Ukraine)

UKRAINIAN NATIONALISTS OF THE CARPATHIAN REGION OF THE OUN AND THE ROMANIAN UNDERGROUND (1940s - Early 1950s): COOPERATION IN CONDITIONS OF CONFRONTATION TOTALIT

Abstract. *The OUN's foreign-policy activity, which during the Second World War changed cardinally – from the orientation toward some great state or a group of such states to the foundation of the Anti-Bolshevik Bloc of Nations (ABN) and attraction of all the enslaved peoples into the common struggle, is a key element of the concept of the OUN's national revolution. Considering the struggle of the Ukrainian people as a component of the all-European anti-totalitarian resistance movement, the Ukrainian nationalists tried to prove that the victory over the Bolshevism was possible only on condition of common efforts of all the oppressed peoples. Carrying out the concept of a national-liberation revolution and having created the national departments of the Ukrainian Insurgent Army (UPA), in the years of the Second World War it became possible to involve the peoples of the Caucasus and Central Asia into the struggle. No doubt, all that was preceded by a long and carefully thought-over work among the representatives of different peoples. Propaganda raids became one of the forms of this work. The appearance of the Ukrainian insurgents in the territories of the neighboring states (Poland, Czechoslovakia, Romania) became a bright demonstration of Ukrainian feelings and refuted a long chain of myths created by the Soviet propaganda, such as “the image of the Ukrainian nationalist-criminal”, absence of any resistance to the Soviets and impossibility of struggling with them, etc. In other words, the pictorial example of the carriers of ideas of the Ukrainian nationalism became the best propaganda for the population of the neighboring states.*

In the article on the basis of the unknown and little-known archival documents the features of the activity of the Karpatskyi krai (the Carpathian area) of the OUN in the line of making good contacts with Romanian anticommunist movement in the 1940s – beginning of the 1950s are clarified. A dozen of descriptions of the propaganda raids into the territory of Romania, staged by Ukrainian nationalists with a mission of rendering objective truth about the OUN and UPA and attracting members of Romanian underground into the common struggle, are described. That even a partial efficiency of such raids had a powerful effect, at least – by forming an objective representation about the Ukrainian liberation movement and demonstrating a possibility to struggle against the Soviet totalitarianism, is proved. Despite the lack of details about the common struggle of the Ukrainian and Romanian anti-Communist structures (though the individual participation – of several Romanians in Karpatskyi krai underground – is undeniable), the mutual recognition and understanding of the necessity of the common struggle was certified by the very fact of their negotiations, arrangements, exchanges of materials, products, and information. Besides, it should be underlined, that, contrary to all complexities, Ukrainian national liberation movement managed to refute the myths created by the Soviet ideological-propaganda machine, to impart to the population of the neighboring countries (for example, Romania) the necessity and, moreover, the possibility of serious resistance, so vividly acknowledged by a long-term activity of the Ukrainian nationalist underground. As can be concluded, these are the reasons that pushed for expansion of the Resistance movement against the Soviet totalitarian system in the countries of central and eastern Europe.

Keywords: *Romania, Karpatskyi krai (the Carpathian area) of the OUN, ukrainian and romanian underground, raids.*

Citation. Pnytskyi V.I, Onar A.O. Ukrainian nationalists of the Carpathian region of the OUN and the Romanian underground (1940s - early 1950s): cooperation in conditions of confrontation totalit. *Sumskyi istoryko-arkhivnyy zhurnal* [Sumy historical and archival journal]. №XXXVII. 2021. Pp. 29-41. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2021.i37.p.29

ІЛЬНИЦЬКИЙ В.І.¹, ОГАР А.О.²

¹ Доктор історичних наук, професор, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Україна); Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (Україна)

² Кандидат філологічних наук, старший викладач, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Україна)

УКРАЇНСЬКІ НАЦІОНАЛІСТИ КАРПАТСЬКОГО КРАЮ ОУН ТА РУМУНСЬКЕ ПІДПІЛЛЯ (1940-і – початок 1950-х рр.): СПІВПРАЦЯ В УМОВАХ ПРОТИСТОЯННЯ ТОТАЛІТАРНИМ РЕЖИМАМ

Анотація. У статті на основі невідомих та маловідомих архівних документів розкриваються особливості діяльності Карпатського краю ОУН у напрямі налагодження контактів із румунським антикомуністичним рухом у 1940-ві – на початку 1950-х рр. Встановлено та описано понад десять основних переходів українських націоналістів на територію Румунії із місією донесення об'єктивної правди про ОУН і УПА та залучення румунських підпільників до спільної боротьби. Доведено, що навіть часткова результативність таких рейдів давала вагомий ефект, оскільки формувала об'єктивне уявлення про український визвольний рух, демонструвала можливість боротьби із радянським тоталітаризмом. Хоча нам й не вдалося віднайти фактів спільної боротьби українських та румунських антикомуністичних структур (правда, мав місце факт індивідуальної участі: у підпіллі Карпатського краю діяло декілька румун), але сам факт перемовин, домовленостей, обмін матеріальними, продуктовими цінностями, інформацією, засвідчило взаємне визнання та розуміння необхідності спільної боротьби. Відтак попри усі складнощі український визвольний рух в цілому вдало спростовував міфи, створені радянською ідеологічно-пропагандистською машиною, зумів донести до населення сусідніх держав (Румунії) необхідність, а головне – можливість, серйозного спротиву, і багаторічна діяльність українського націоналістичного підпілля стала яскравим підтвердженням цього. Саме це, на нашу думку, і стало однією із передумов для розгортання Руху Опору радянській тоталітарній системі у країнах Центрально-Східної Європи.

Ключові слова: Карпатський край ОУН, український і румунський підпільний рух, рейди.

Цитування. Ільницький В.І., Огар А.О. Українські націоналісти Карпатського краю ОУН та румунське підпілля (1940-і – початок 1950-х рр.): співпраця в умовах протистояння тоталітарним режимам // Сумський історико-архівний журнал. №XXXVII. 2021. С. 29-41. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2021.i37.p.29

Складовою концепції національної революції ОУН є зовнішньополітична діяльність, яка у роки Другої світової війни кардинально змінилася – від орієнтації на одну чи групу великих держав до створення Антибільшовицького блоку народів (далі – АБН) і залучення до боротьби усіх поневолених народів. При цьому українські націоналісти намагались довести, що перемога над більшовизмом можлива лишень спільними зусиллями усіх народів, розглядаючи боротьбу українського народу як складову загальноєвропейського антитоталітарного Руху Опору. У роки війни, реалізуючи концепцію національно-визвольної революції, вдалося залучити народи Кавказу та Середньої Азії до боротьби, створивши національні відділи Української повстанської армії (далі – УПА). Безумовно, цьому передувала тривала, ретельно продумана робота серед представників різних

народів, однією з форм якої стали рейди. Поява українських повстанців на теренах сусідніх держав (Польщі, Чехословаччини, Румунії) спростовувала цілу низку міфів, створених радянською пропагандою: “образ українського націоналіста-злочинця”, відсутність спротиву, доводила можливість боротьби тощо. Тобто наглядний приклад носіїв ідей українського націоналізму ставав найкращою агітацією для населення сусідніх держав.

Основна частка цієї роботи покладалася на Карпатський край ОУН. З-поміж інших країв Організації українських націоналістів (далі – ОУН) Карпатський край (географічно охоплював нинішні Закарпатську, Івано-Франківську (без Рогатинського та північної частини Галицького районів), Чернівецьку та південну частину Львівської областей (Дрогобицький, Сколівський, Старосамбірський, Стрийський і Турківський райони, південно-західну частину Миколаївського, центральну і південну частину Самбірського районів) був одним із найчисельніших і найбільших та існував найдовше. У 1945 р. він охоплював територію площею 38,4 тис. кв.км, у 1947 р. – 31,6 тис. кв.км, 1948 р. – 29,8 тис. кв.км, 1950 р. – 28,8 тис. кв.км. Чисельність населення на території Карпатського краю 1950 р. складала 2,2 млн осіб. Він характеризувався як цілим спектром типових ознак, характерних для інших країв, так і особливостями, притаманними лише йому і територіальним одиницям, які входили до його складу. Карпатський край також виконував низку особливих завдань: базування структурних підрозділів Проводу ОУН (Головний осередок пропаганди – далі ГОСП), окремих його керівників (керівник ГОСППроводу ОУН, референт політвиховного відділу Головного військового штабу (далі – ГВШ), керівник Бюро інформації Української головної визвольної ради (далі – УГВР) Петро Федун-“Полтава”, шеф Головного військового штабу УПА Олекса Гасин-“Лицар”) та їхніх родин (зокрема сім’я Голови Бюро Проводу ОУН і Проводу ОУН на Українських землях, Головного командира УПА Голови Генерального Секретаріату УГВР Романа Шухевича переховувалася на Самбірщині); контакти із закордоном (край межував із Польщею, Румунією, Угорщиною, Чехословаччиною); взаємини з українцями Бессарабії, Румунії, Чехословаччини; зв’язки із організаційними осередками у Польщі й Чехословаччині, а через них – Німеччині (Карпатський край був однією з баз зв’язку між Проводом на Українських землях та Закордонними частинами ОУН).

Водночас малодослідженим залишається питання особливостей реалізації румунського вектора діяльності Карпатського краю ОУН, а його успішна реалізація мала важливе значення не лише для життєдіяльності підпілля у краї, але й загалом на усіх теренах діяльності. У цьому контексті цілком виправданою є потреба дослідити цю проблему.

Організаційні одиниці Карпатського краю ОУН намагалися поширити свій вплив на територію інших, сусідніх з Радянським Союзом держав. Так, зокрема, Рахівський надрайонний провід (провідник Кирило Кравчук-“Жубр”) мав одного закордонного кур’єра, через якого направляв до Угорщини націоналістичну літературу. Буковинський окружний провід ОУН через провідника Карпатського крайового проводу ОУН С. Слободяна-“Єфрема” отримав від члена Проводу ОУН Романа Кравчука-“Петра” вказівки зв’язатися з румунським підпіллям і надати звіт про стан прикордонної смуги на кордоні з Румунією. Радянські репресивно-каральні органи на основі розшифрованих записів С. Слободяна-“Єфрема” встановили: зв’язок із закордонними центрами (код “Іван”) здійснювався спеціальними кур’єрськими групами, які направлялися від керівника ГОСППроводу ОУН, керівника Бюро інформації УГВРП. Феда-“Севера” через Славський і Боринський райони колишньої Дрогобицької області (тепер – Турківський і Сколівський р-н Львівської обл.) на територію іноземних держав. Ці групи з метою виключення можливостей провалів має скеровуватися не чинними організаційними

лініями зв'язку, а рухатися іншими маршрутами переходів (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 98 (1954). Спр. 1. Т. 2: 62; Ф. 16. Спр. 732: 75).

У 1948–1949 рр. за завданням членів Проводу ОУН (керівний орган ОУН) провідник Жаб'ївського районного проводу ОУН налаштував переправлення за кордон кур'єрів. Лінія цього зв'язку пролягала із Жаб'ївського району (тепер – Верховинського р-ну Івано-Франківської обл.) через Рахівську округу (тепер – Рахівського р-ну Закарпатської обл.), Румунію і Угорщину в американську зону окупації Німеччини (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 98 (1954). Спр. 1. Т. 2: 62; Ф. 6. Спр. 75390фп. Т. 1: 234–236; Ф. 13. Спр. 372. Т. 65: 14–15; Т. 66: 186; Ф. 65. Спр. 9112. Т. 8: 196–197). Але ця лінія так і не запрацювала. Організаційний референт Буковинського окружного проводу ОУН (05.1948 – 07.1950) Юліан Матвіїв-“Недобитий” і член Коломийського окружного проводу ОУН (1946–1951) Назарій Данилюк-“Перебийніс”, виконуючи завдання крайового проводу, намагалися вибудувати ефективну лінію зв'язку із підпільниками “Залізної гвардії”, а також завербувати утримувачів пунктів зв'язку для відправлення кур'єрів через Румунію до Югославії (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 47: 214; Ф. 2-Н. Оп. 99 (1954). Спр. 8. Т. 3: 243).

Із свідчень керівника референтури зовнішніх зв'язків Проводу ОУН на українських землях Михайла Степаняка (25 серпня 1944 р.) довідуємося, що керівництво ОУН знало про розпочаті наприкінці 1942 р. у Румунії масові арешти “залізногвардійців”, у результаті яких частина з них перейшли румунсько-радянський кордон та переховувалися у Галичині. Арешти пов'язували із чутками про втечу із Берліна керівника “залізногвардійців” – Хорія Сіма. Відтак ОУН почала шукати виходи для зв'язку із керівництвом “залізногвардійців” як з такою групою, що перебувала в опозиції до уряду І. Антонеску. При цьому керівництво ОУН дуже чітко усвідомлювало усі складнощі переговорів – зважаючи на прагнення “залізногвардійців” відновити вплив на території Буковини. Дехто навіть схилився до думки про можливість віддати територію Буковини румунам в обмін на отримання від них озброєння. Однак М. Степаняк точно не знав відбулася зустріч чи ні (ГДА СБУ. Ф. 6. Спр. 75135фп: 91–92).

Начальник УНКДБ Львівської області генерал-лейтенант Олександр Воронін писав про виявлений ним факт перемовин представників Проводу ОУН із румунським урядом. Серед перемовників ідентифікував другого віце-президента УГВР Івана Гриньоха та представника Української держави (проголошеної Актом 30 червня 1941 р. у Львові) у Румунії Григорія Барабаша. Самі переговори відбувалися у 150 км від кордону у невідомому румунському містечку за участю з румунської сторони представників армії і “Залізної гвардії”. У цей час з'явилася інформація, що нібито перемовини підходили до завершення, на них навіть був обумовлений подальший формат співпраці, однак румуни несподівано перервали їх, мотивуючи це тим, що якщо про них довідаються німці, то окунують Румунію, так як окупували Австрію (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 33: 9).

У 1943–1944 рр. Провід ОУН вів перемовини про спільні дії проти Червоної армії, яка наступала, із представниками вищого угорського командування, і з румунською владою та польським підпіллям. Зокрема, на засіданні Проводу ОУН восени 1943 р. крайовий провідник на осередньо-східних землях ОУН Василь Кук-“Леміш” інформував, що керівник обласного проводу ОУН “Трансністрії” Тиміш Семчишин-“Річка” встановив контакт із представниками румунських урядових кіл і вів із ними попередні перемовини. Голова Проводу ОУН на українських землях Р. Шухевич підтримав цей почин і висловився за продовження перемовин для того, щоб надалі прийти до укладення військово-політичної угоди. Члени Проводу ОУН із думкою Р. Шухевича погодилися, у зв'язку із

чим було вирішено доручити В. Кукові спільно із генеральним секретарем зовнішніх справ УГВР М. Лебедем узгодити всі питання, пов'язані із перемовинами, і продовжувати їх (ГДА СБУ. Ф. 5. Спр. 67418. Т. 2: 124).

Провідник Буковинського обласного проводу ОУН Володимир Тодорюк-“Тур” та курінний УПА Андрій Максименко (Тарасенко)-“Степовий”, особисто проводили перемовини із румунами і угорцями, у результаті яких останнів обмін на розвідувальну інформацію зобов'язалися постачати відділи УПА Гуцульщини і Буковини зброєю, бойовими припасами, одягом, медикаментами. Остаточний договір між УПА, з одного боку, командуванням румунських і угорських частин з іншої, був підписаний у червні 1944 р. (перекладав текст самого договору на українську мову начальник підстаршинської та старшинської школи УПА “Трегит” на Коломийщині (04 – 07.1944) Федір Стефанович-“Кропива”). За його умовами, угорці та румуни зобов'язувалися забезпечувати відділи УПА зброєю, боєприпасами, одягом і частково обмундируванням із розрахунку на 10 000 осіб. Однак повноцінно реалізувати цей договір не вдалося, оскільки лінія фронту відсулася: румуни відійшли та зайняли оборону по кордону 1939 р. Відтак відділи УПА почали здійснювати часті переходи через лінію фронту звідки доставляли кулемети, гвинтівки, боєприпаси і медикаменти (ГДА СБУ. Ф. 65. Спр. С-13422. Т. 2: 212).

Ще одну спробу контактів із румунами у листі вищому керівництву описував командир Буковинського куреня (11.1944 – 04.1945) Назарій Данилюк-“Перебийніс”. Зокрема, він зв'язався із румунськими партизанами і домовився із ними отримати обмундирування, озброєння і медикаменти для шести сотень, натомість мав передати 40 корів. При цьому наголошував, що дістати та передати таку кількість тварин було проблемою, оскільки на території, де він базувався у період румунської окупації (1941–1944 рр.), не було обов'язкових м'ясопоставок. Також відзначає “Перебийніс”, що у випадку необхідності міг перейти зі стрільцями на територію Румунії і там перезимувати, бо для партизан (румунських) це не було накладно: “... адміністрація там була румунська, а більшовики були тільки невеликими гарнізонами у великих центрах, партизан там ніхто не переслідував і, що саме головне населення було сильно налаштоване проти більшовиків і допомагало націоналістам. Я передбачав, що умови нашої партизанської боротьби будуть ще складнішими і тому домовлявся, щоб із військами перейти, у випадку необхідності, на румунську територію. ... Для того, щоб остаточно домовитися із румунськими партизанами, я повинен був із однією сотнею перейти до майора командира групи румунських партизан 1 квітня 1945 р. Дістати зброю і обмундирування було нескладно так як було декілька складів ще не зайнятих більшовиками. Я спочатку встановив зв'язок через сотенного “Боевіра” [Дубик Роман-“Боевір”], залишилося тільки домовитися. По-моєму план був хороший і уже майже здійснився, але “Сталь”, відсторонив мене із моєї території і від роботи, не поцікавився цією справою і порушив увесь план. На його думку цей план зв'язку не був потрібний” (ГДА СБУ. Ф. 65. Спр. С-13422. Т. 6: 262).

Підтверджує контакти українських та румунських підпільних організацій провідник Карпатського крайового проводу Я. Мельник-“Роберт”. Зокрема, на конференції керівників ОУН Карпатського краю 22 жовтня 1945 р. він стверджував, що румунська підпільна організація двічі намагалася встановити зв'язок із УПА, пропонуючи зброю, медикаменти та ін. При цьому наголошував, що багато українських інтелігентів із Буковини втекли до Румунії і проживають там (ГДА СБУ. Ф. 6. Спр. 33286фп: 206).

Румунський вектор діяльності Карпатського краю ОУН розроблявся у контексті реалізації концепції національно-визвольної революції, у якій особливо важливе місце відводилося рейдам. За визначенням, рейди – це швидкі марші відділів УПА територіями, неохопленими повстанським рухом (як у країні, так і закордоном: Білорусь, Польща,

Словаччина, Румунія), а також зі спеціальними завданнями: пропаганда, саботаж, атентат тощо там, де повстанський рух набув поширення (Шанковський, 1996: 657). Рейд став найбільш ефективним методом, який давав змогу виконувати одночасно бойові і пропагандистські завдання на території, де цього найменше очікував супротивник (Хмель, 1959: 103). Самі повстанці визначали мету рейдів – підтримувати “народний дух”, створювати у лавах супротивника атмосферу непевності та страху, здобувати військово-матеріальні засоби, вести бої з ворогом. Відділи УПА, які рейдували, окрім постійного спілкування із місцевим населенням, зустрічей, мітингів, поширювали ідеї визвольної боротьби, закликали ставати до лав українського визвольного руху, водночас захищаючи населення від репресій.

Оскільки перед відділами, які йшли в рейд, ставили серйозні завдання, кожен такий похід ретельно готувався, до нього відбиралися бійці із найкращими моральними, діловими та інтелектуальними здібностями. Усі учасники рейду отримували найкраще обмундирування, озброєння. Відтак із ними проводився вишкіл, при цьому рівною мірою бойовий і політичний (вивчалася внутрішньополітична та міжнародна ситуації, вони засвоювали програмну мету діяльності ОУН і УПА, методику пропагандистської роботи з населенням, яке мало певний суб’єктивізм через попередньо донесену радянську пропаганду). Паралельно розроблявся пропагандистсько-роз’яснювальний матеріал (мовою, якою спілкувалося місцеве населення, де рейдував відділ) (ЦДАЛ. Ф. Р-9. Оп. 1. Спр. 3: 2зв.; Ткаченко, 2000: 269).

Упродовж 1945–1951 рр. зафіксовано щонайменше 11, різних за чисельністю учасників, метою та результативністю, переходів підпільників із Карпатського краю ОУН на територію Румунії. Звісно, їх могло бути більше. Зупинимося коротко на зафіксованих у документах. Фактично про перший рейд у своїх зізнаннях (8 березня 1945 р.) розповідає сотенний Буковинського куреня УПА (11.1944 – 02.1945) Олексій Додяк-“Крига”, стверджуючи, що чотовий сотні Онуфрія Москалюка-“Яструба” із куреня Н. Данилюка-“Перебийноса” Дмитро Карапка-“Боярин” (перебував у курені до 15 грудня 1944 р.) зі своєю чотою перейшов до Румунії (АУСБУ ЧО. Спр. 9973: 47).

Референт пропаганди Путильського районного проводу ОУН (04.1944–02.1945), політвиховник Буковинського куреня (09.1944–1945) Єлізар Дарійчук наприкінці 1944 р. за завданням організаційного референта Буковинського обласного проводу ОУН Володимира Тодорюка-“Тура” таємно відправився до Румунії з метою встановлення контакту із підпільними групами генерала Кантакузена (ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 99 (1954). Спр. 6: 235–236).

Про наступний перехід довідуємося із донесення агента “Второго” (17 листопада 1953 р.): чотовий куреня Юліана Матвіїва-“Недобитого” “Впертий” навесні 1945 р. разом із двома стрільцями своєї чоти перейшов кордон на ділянці гори Копилаш (частина Мармароського масиву, розташована у Верховинському р-ні Івано-Франківської обл.), відтак із весни 1945 р. до 1948 р. разом із двома стрільцями переховувалися у Румунії (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 47: 213).

У травні 1945 р. Ю. Матвіїв-“Недобитий” спільно з Онуфрієм Москалюком-“Яструбом”, чотовим Дмитром Жикалюком-“Твердим”, ройовим “Хмелем”, зв’язковим “Черником”, кухаром “Чорноморцем”, зв’язковим “Тріскою”, санітаркою “Омельяною” і двома есбістами Миколою Буцем-“Рисем” і “Морозом” перейшов кордон з Румунією на ділянці кордону від гори Чивчини до гори Пуруль (гірський масив у південно-східній частині Українських Карпат, у межах Верховинського р-ну Івано-Франківської обл.; гори розташовані в північно-східній частині Мармароського масиву), де залишалися до 21 вересня 1945 р. Перебуваючи на території Румунії, учасники групи декілька разів переходили кордон до СРСР та назад. Переходи здійснювалися вдень (вивчали

пересування прикордонних нарядів) на лінії кордону від с. Шибене (тепер – с. Явірник Верховинського р-ну Івано-Франківської обл.) біля гори Піп Іван (на південно-східному кінці головного хребта масиву Чорногора, на межі Івано-Франківської та Закарпатської обл.) до Балтагульської полонини. Будь-яких зіткнень із прикордонниками підпільники не мали. 21 вересня 1945 р. “Недобитий”, разом із Миколою Буцем-“Рисем”, “Морозом”, “Черником”, “Чорноморцем” і “Омельяною” повернулися із Румунії до СРСР. Решту підпільників Онуфрій Москалюк-“Яструб”, Дмитро Жикалюк-“Твердий”, “Тріска” і “Хмель” залишилися у Румунії, із них “Твердий”, “Тріска” і “Хмель” повернулися у 1947 р., а “Яструб” залишився у Румунії (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 99 (1954). Спр. 15: 205; Оп. 108 (1954). Спр. 2. Т. 1: 290–291; Т. 3: 87–88; Ф. 13. Спр. 372. Т. 43: 193).

У червні 1945 р. Степана Корбашевського-“Залізняка” і Василя Вaskanа-“Запорожця” (колишні керівники Буковинського обласного проводу ОУН М. Колотило-“Кобзар” і Д. Гирюк-“Орел”) відправили для налагодження зв’язку та координації роботи закордонного проводу, який дислокувався у Бухаресті із Проводом ОУН на Українських землях. У ході розмови С. Корбашевський повідомив, що “Кобзар” має зв’язок із англійською місією у Бухаресті і у своєму листі просив направити йому особу, яка вільно розмовляє англійською мовою. Також Степан Корбашевський мав завдання принести для “Кобзаря” по одному примірникові оунівської літератури, виданої Буковинським окружним проводом ОУН (до речі, за словами С. Корбашевського, це у нього четвертий перехід із Румунії (ГДА СБУ. Ф. 65. Спр. С-11868. Т. 2: 12)) (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 4: 292; Ф. 65. Спр. С-11868. Т. 2: 16). Для з’ясування інформації про стан і стосунки підпілля ОУН із місцевим підпіллям у Румунії провідник Буковинського окружного проводу ОУН Василь Савчак-“Сталь” у жовтні відправив на територію Румунії двох кур’єрів (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 398. Т. 24: 25–26).

Стрілець УПА Іван Поленчук у 1945 р. легалізувався, відтак уже 1946 р. за завданням провідника надрайонного проводу ОУН перейшов на територію Румунії разом із провідником Кіцманського районного проводу ОУН Олександром Федірчиком-“Тарасом” (загинув у грудні 1946 р. на території Румунії), за завданням В. Савчака-“Сталя” мав налагодити зв’язок із оунівцями на цих теренах – Михайлом Колотилом-“Кобзарем” і Дмитром Гирюком-“Орлом” (ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 99 (1954). Спр. 8. Т. 1: 143; Оп. 34 (1960). Спр. 8: 14). Своїми зізнаннями доповнює цю інформацію референт пропаганди Буковинського окружного проводу ОУН Василь Духович (3–7 липня 1947 р.), зокрема, говорить про передачу двох тисяч рублів на виконання завдання і наголошує, що після цього “Тарас” мав повернутися на Буковину. Продовжуючи називати деталі переходу, В. Духович говорить, що зв’язався із мешканцем прикордонного селища Сергії Путильського р-ну Чернівецької області Василем Маковійчуком, який коротко охарактеризував внутрішньополітичне становище у Румунії, окреслив можливість переходу кордону, інформував про велику кількість агентури радянських прикордонних військ, що утруднювало перехід (ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 58 (1953). Спр. 1. Т. 1: 91).

12 липня 1948 р. за розпорядженням провідника Карпатського крайового проводу ОУН В. Сидора-“Шелеста”, провідник Буковинського окружного проводу ОУН (03.1945 – 06.1950) В. Савчак-“Сталь” направив до Румунії чотирьох підпільників: “Тріску”, “Дубового”, “Влодка” і “Шугая”, поставивши перед ними завдання встановити зв’язок із наявним у Румунії підпіллям і розкидати там оунівські листівки (румунською мовою). Керівником цієї групи призначили “Тріску”. Отримавши завдання від “Сталя”, він зі своєю групою пішов гірськими хребтами у напрямі села Голошина Верховинського р-ну Івано-Франківської обл. і на полонині Балтагул між горами Піре і Коман (Чивчинські гори (частина Мармароського масиву Карпати), розташована на півдні Верховинського р-ну

Івано-Франківської обл., на південний схід від села Буркут) перейшов кордон до Румунії. У другій половині серпня 1948 р. після виконання завдання група тією ж дорогою повернулася. Відтак “Тріска” розповів організаційному референтові Буковинського окружного проводу ОУН (05.1948–07.1950) Ю. Матвіїв про перебування у Румунії. Одразу після переходу кордону територією Румунії направилися до лісу біля гірської річки, яка впадала у притоку Васер річки Вішеу (повіт Марамуреш), де зустрілися зі знайомим ще 1945 р. лісником Піштою, якому передали німецькомовну записку. Зустріли двох інженерів і провели з ними тригодинну бесіду. Розмову вів “Тріска”, а перекладав “Шугай”. Під час розмови “Тріска” представився інженером, учасником підпілля ОУН, який перейшов із СРСР до Румунії із завданням встановити зв’язок з місцевим підпіллям. Румунські інженери підтвердили існування місцевого підпілля, але нічого конкретнішого не повідомили (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 43: 194; Ф. 2-Н. Оп. 98 (1954). Спр. 15: 20; Оп. 108 (1954). Спр. 2. Т. 1: 291).

Очевидно, у липні 1948 р. була відправлена ще одна група – провідник Коломийського окружного проводу ОУН (03.1945–10.1950) Г. Легкий-“Борис” дав завдання члену Коломийського окружного проводу ОУН (1946–1951) Н. Данилюкові-“Перебийносу” піти у Румунію, провести розвідку, встановити контакти із місцевим населенням, знайти довірених людей для зв’язку із закордоном. Отримане завдання “Перебийніс”, Дмитро Білінчук-“Хмара”, Василь Білінчук-“Сибіряк” та Іван Максим’юк-“Іваненко” (у своєму агентурному донесенні агент “Тарас” від 13 березня 1952 р. називає інший склад рейдової групи: Н. Данилюк-“Перебийніс”, Д. Білінчук-“Хмара”, В. Білінчук-“Сибіряк”, В. Рабинюк-“Чех” та І. Дебринюк-“Непорадний” (ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 108 (1954). Спр. 2. Т. 3: 88)) виконали, перейшовши у липні 1948 р. та одразу повернувшись через гору Копилаш (частина Мармароського масиву), на територію Станіславської області. За чотири доби перебування на території Румунії зустрічалися із місцевим населенням, розповідали про збройну боротьбу українського народу, вели розмови про можливість придбання документів тощо (ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 99 (1954). Спр. 8. Т. 3: 243; Ф. 5. Спр. 67579. Т. 1: 172–173).

Уже навесні 1949 р. командир Тактичного відтинку 21 “Туцільщина” Петро Мельник-“Хмара” отримав завдання від провідника Карпатського крайового проводу ОУН Степана Слободяна-“Єфрема” (через провідника Коломийського окружного проводу ОУН Григорія Легкого-“Бориса”) підготувати необхідну кількість людей (приблизно 20 досвідчених, добре вишколених осіб), спорядити їх усім необхідним, взяти перекладачем та політкерівником Н. Данилюка-“Перебийноса” (володів румунською мовою) для відправлення на територію Румунської народної республіки. Перед групою було поставлене завдання провести із населенням бесіди і мітинги, на яких ознайомити місцевих із тим, хто такі українські повстанці, яку проти кого і за що ведуть боротьбу закликати румунів до боротьби із більшовиками, поширити серед них націоналістичні листівки, надруковані румунською мовою, встановити зв’язок із місцевим підпіллям, а також налагодити контакти із утримувачами пунктів зв’язку для відправлення у майбутньому кур’єрів через Румунію до Югославії (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 99 (1954). Спр. 8. Т. 3: 243; Т. 6: 266; Оп. 108 (1954). Спр. 2. Т. 1: 284, 289; Т. 3: 7; Ф. 5. Спр. 67579. Т. 1: 216–218; Т. 5: 176; Ф. 11. Спр. 1433. Т. 3: 406–407; Ф. 13. Спр. 372. Т. 47: 214; Спр. 376. Т. 20: 228зв.; Літопис УПА. Т. 10: 350). Серед достовірно встановлених учасників рейду: 1) Петро Мельник-“Хмара”, 2) Назарій Данилюк-“Перебийніс”, 3) Дмитро Білінчук-“Хмара”, 4) Іван Мельничук-“Галайда”, 5) Дмитро Ілюк-“Кичера”, 6) Іван Гаргат-“Липкевич”, 7) Іван Романюк-“Василь”, 8) Василь Кузів-“Базь”, 9) Іван Мельник-“Залізник”, 10) Василь Рабинюк-“Чех”, 11) Василь Гаргат-“Максим”, 12) Василь Білінчук-“Сибіряк”, 13) Іван Дебринюк-“Непорадний”, 14) Іван

Максим'юк-“Іваненко”, 15) Дмитро Довганюк-“Сокил” та ін. (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 108 (1954). Спр. 2. Т. 1: 285; Ф. 5. Спр. 67579. Т. 5: 183–184; Ф. 13. Спр. 372. Т. 47: 219; Манзуренко, Гуменюк, 2007: 35).

Розмірковуючи про завдання та ефективність рейдів, Петро Мельник-“Хмара” писав: “Ніхто із революціонерів сусідніх нам народів не був на нашій території з подібною місією. Натомість ми – були, і то були кількакратно на території всіх наших сусідів. Це, тобто наші рейди і наша роз’яснювальна робота серед сусідніх народів, не в малій мірі відкрило залізну занавісу і для багатьох народів світу. ... Йшли ми, щоб подати руку румунським революціонерам і повстанцям, щоб повідомити сусідів, що Україна далі бореться та закликає до спільної боротьби й їх” (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 398. Т. 20: 980).

За три дні перед рейдом група підпільників зустрілася із провідником Коломийського окружного проводу ОУН Г. Легким-“Борисом” та його охороною. Останній оглянув усю групу і всім, хто цього потребував, замінили взуття та одяг (ГДА СБУ. Ф. 5. Спр. 67579. Т. 5: 176). У день виходу в рейд “Борис” знову зібрав його та окреслив учасників завдання.

Виконуючи поставлені завдання, П. Мельник-“Хмара” конспіративно підготував групу, віддрукував декілька тисяч листівок румунською мовою від українського підпілля до румунських селян, солдат і офіцерів (“Pentru celuptul URU” (Для чого воює УПА) (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 376. Т. 41: 192), “Trani, muncitori’i intelectuali Romvni!” (Селяни, робітники та інтелігенти Румунії) (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 376. Т. 41: 223; Т. 44: 133), “Romvni!” (Румуни) (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 376. Т. 41: 224). Антирадянські листівки на території Румунії ніс кожний повстанець. Після цього група повстанців під командуванням П. Мельника-“Хмари” 17 червня 1949 р. із с. Космач Косівського р-ну Івано-Франківської обл. відбула у рейд. Маршрут виглядав так: смт. Верховина – гора Стіг – міста Вішев та Сигіт (кордон перейшли у ніч із 26 на 27 червня, тобто українською територією рухалися впродовж дев’яти днів). На території Румунії група перебувала два тижні, відтак уніч з 9 на 10 липня повернулася назад, перетнувши кордон. Територією УРСР до місця дислокації просувалися 17 днів. Завершився рейд 27 липня. Протяжність маршруту по прямій – майже 120 км, а, враховуючи рельєфність місцевості, – 150 км. (Манзуренко, Гуменюк, 2007: 19) Рейд розпочався в день, коли у горах був сильний туман (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 47: 215; Ф. 2-Н. Оп. 108 (1954). Спр. 2. Т. 1: 286). Уніч із 26 на 27 червня група “Хмари” перейшла держаний кордон на територію Румунії, а вже вранці зустрілася із румунськими чабанами, які випасали овець на полонині Герштул під горою Копилаш. Від них довідалися про чисельність (шість осіб) та маршрут руху прикордонних нарядів. Чабани поділилися із повстанцями їжею, розповіли про безпечні шляхи для дальшого руху (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 47: 216; Ф. 5. Спр. 67579. Т. 1: 95 – 99; Ф. 2. Оп. 99 (1954). Спр. 8. Т. 3: 244).

Пересування територією здійснювали вночі. На третій день маршруту Румунією рано-вранці група опинилася біля будинку інженера лісового господарства с. Поляна (повіт Марамуреш), якого і відвідали. Саме із ним налагодив співпрацю “Перебийніс”, коли ходив у розвідку на румунську територію влітку 1948 р. Після бесіди “Перебийноса” із інженером, останній відвів групу “Хмари” у ліс, а сам повернувся додому. Вранці до “Хмари” прийшов інженер із двома румунами. Вони принесли продукти і впродовж кількох годин розмовляли. На території Румунії рейдової групі вдалося відвідати такі села: Луг, Поляни, Кривий, Руский, Леордіна, Розавля, Красне, Суд, Вішев-Нижній і Васер, де Н. Данилюк-“Перебийніс” румунською мовою проводив мітинги із населенням (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 108 (1954). Спр. 2. Т. 1: 284, 287, 289; Т. 3: 88–89; Оп. 99 (1954). Спр. 8. Т. 3: 243–244; Ф. 5. Спр. 67579. Т. 1: 101; Т. 5:; Ф. 13. Спр. 372. Т. 47: 220). Населення приймало добре, надаючи допомогу продуктами харчування: “Населення, крім партійних

більшевицьких вислужників, ставилося до нас дуже прихильно. Наша література здобула собі признання і популярність. Населення в Румунії живе дуже бідно, бо більшовики пограбували його, як кажуть, до сорочки руками румунського агентурного уряду. Однак з нами поділялись останнім. До більшовиків відносяться крайньо вороже і тільки чекають зміни, щоб виступити проти них” (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 108 (1954). Спр. 2. Т. 1: 287, 289; Оп. 99 (1954). Спр. 8. Т. 3: 243–244; Ф. 13. Спр. 398. Т. 20: 984). Територією Румунії групу постійно супроводжував місцевий провідник (кілька разів змінювався), який добре знав місцевість; саме це допомагало уникати бойових контактів із силовими органами. Поява українських підпільників викликала широкий резонанс – радянські солдати спільно із румунською поліцією перевіряли підозрілих осіб у місті і на залізничній станції, у поїздах (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 47: 217; Ф. 5. Спр. 67579. Т. 5: 155, 171–172). П. Мельнику не вдалося сконстатувати із місцевими підпільниками, оскільки група румунських повстанців перейшла у Мармараські гори та мала повернутися через кілька тижнів. Рейдовики навіть мали на меті заглибитися у румунську територію і направитися у Мармароські гори для встановлення зв’язку із представниками тітовської Югославії. Однак активність румунських військових, які почали проводити облави, змусила змінити плани і повернутися назад на Станіславщину (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 108 (1954). Спр. 2. Т. 1: 285, 286; Ф. 5. Спр. 67579. Т. 1: 95 – 100; Ф. 2. Оп. 99 (1954). Спр. 8. Т. 3: 244; Ф. 13. Спр. 372. Т. 47: 218; Т. 54: 255). На зворотному шляху рейдовики продовжували поширювати у населених пунктах і на пасовищах пропагандистські листівки. На території Румунії відділ перебував упродовж 14 днів, після чого, перейшовши кордон, прибув у Станіславську область.

Керівник рейдової групи П. Мельник робить загальний висновок, що румуни дуже прихильно зустрічали, допомагали харчами та інформацією про дислокацію прикордонних поліційних і військових осередків. Під час рейду група розміщувалася у румунських селах, що давало змогу безперервно, при найменшій нагоді вести пропагандивно-роз’яснювальну роботу. Популярною формою цієї роботи стало скликання румунських селян, робітників та інтелігентів до окремих будинків на розмови, темами яких були питання визвольної боротьби проти СРСР та створення справжніх національних держав. Відтак учасники таких зустрічей ставали живими носіями ідей до найглибших румунських сіл. Паралельно у селах поширювали націоналістичні листівки та літературу (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 398. Т. 20: 981–982). Суттєвим уточненням та підтвердженням перебування рейдової групи у Румунії стали світлини із так званого Яворівського фотоархіву. До речі, фотографії, які дивом дійшли до наших днів, допомагають уявити особливості побуту під час повстанського рейду (Гуменюк, 2003. С. 159; Киричук, 2003: 143).

Навіть на завершальному етапі функціонування українського визвольного руху переходи оунівців до Румунії не припинилися. Зокрема, так про це писало 1 Управління МДБ СРСР. 30 квітня 1950 р. група із чотирьох оунівців, озброєних автоматами і одягнутих у військову форму, з’явилася у районі с. Ремета (повіт Марамуреш). Після уточнення у пастуха назви місцевості, група направилася до кордону СРСР. 5 травня у районі с. Янош (повіт Марамуреш) один оунівець зустрів місцеву мешканку, і розпитував її про мешканця с. Поляни повіту Марамуреш – Лобач Ігната, після чого вручив дві брошури “Більшовицька демократизація Європи” та “Хто такі бандерівці і за що вони борються” (ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 60 (1953). Спр. 3. Т. 3: 180).

20 жовтня 1951 р. Назарій Данилюк-“Перейбийніс” та Василь Рабинюк-“Чех” із Жаб’ївського району (тепер Верховинського р-ну Івано-Франківської обл.) перейшли кордон на територію Румунії. Перехід здійснювали випробуваним каналом оунівського

зв'язку із закордонним центром ОУН у районі гори Стіг (у північно-східній частині масиву Свидівець, розташована в межах Рахівського р-ну Закарпатської обл., стик 87 і 31 прикордонних відділів) (ГДА СБУ. Ф. 11. Спр. 1434. Т. 4: 49). Кінцевою точкою рейду “Перебийноса” була територія Югославії, де він планував встановити зв'язок із американським посольством у Белграді та просити про переправлення до Канади в український комітет (ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 98. Спр. 1. Т. 3: 213; Оп. 99 (1954). Спр. 8. Т. 1: 143). Уніч на 31 жовтня 1951 р. під час спроби заарештувати силовими органами Румунської народної республіки “Перебийніс” загинув, а В. Рабинюк був заарештований, відтак переданий в СРСР і засуджений (ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 99 (1954). Спр. 8. Т. 1: 175; Т. 2: 196–197).

Підтверджує контакти українських та румунських підпільних структур у своїх зізнаннях від 21 травня 1946 р. ад'ютант крайового командира УНС О. Луцького, а відтак крайового командира УПА-Захід В. Сидора (07.1943–1944) Василь Чижевський. Вінзокрема стверджує, що відділи УПА, які діяли на Буковині у 1944–1945 рр., встановили зв'язок із румунськими підпільними збройними відділами, які навіть деякий час перебували на території Буковини (ГДА СБУ. Ф. 6. Спр. 33286фп: 264).

Для підтримки зв'язків із Проводом ОУН на українських землях із Румунії у Карпатський край ОУН відправлялися делегації. Так, у жовтні 1945 р. із Бухареста на територію України прибули чотири кур'єри від осередку ОУН у Румунії (про прибуття 6 жовтня 1945 р. радянські силові органи повідомив агент Микола Труфін-“Огонь”). Два кур'єри попрямували до Львова, а два – Степан і Григорій Корбашевські (батько і син) – прибули на Буковину. Після спілкування із кур'єрами “Сталь” призначив Олега Гаджу-“Вадима” і чотового Миколу Труфіна-“Наливайка” у рейд за кордон (кінцеве місце призначення – центральний пункт зв'язку у м. Кимпулунг Арджешського повіту). Мета – практичне налагодження та організація пункту зв'язку закордонної місії із підпіллям на території України. Початково вихід у рейд на територію Румунії запланували на 14 жовтня 1945 р. Зі слів С. і Г. Корбашевських, ОУН у Румунії співпрацювала із низкою політичних партій, а керівниками ОУН були Дмитро Гирюк-“Орел” і Михайло Колотило-“Кобзар”. Довідавшись про це, радянські силовики сформувавши завдання агенту М. Труфіну: 1) ближче познайомитися із особами, які мали іти за кордон; 2) довідатися місце переходу кордону; 3) визначити пункт зв'язку із силовиками на території Буковини; 4) повідомити адресу у Румунії м. Кимпулунг Арджешського повіту. Через необхідність повного екіпірування відрядження кур'єрів затягнулося (ГДА СБУ. Ф. 65. Спр. С-13422. Т. 4: 78).

26 листопада агент “Огонь” (Микола Труфін-“Наливайко”) разом із Олегом Гаджою-“Вадимом” мали йти в Румунію, але через появу наказу наркома внутрішніх справ УРСР (07.1943–01.1946) Василя Рясного (про явку із повинною) “Вадим” висловив бажання легалізуватися. Ця інформація позитивно сприйнялася радянськими силовиками, позаяк розширювалися можливості його використання за кордоном. Перед кур'єрами, які йшли до Румунії, ставили такі основні завдання: 1) встановити зв'язок із колишнім членом ОУН Михайлом Колотилом-“Кобзарем”, Дмитром Гирюком-“Орлом” та ін. 2) з'ясувати становище ОУН у Румунії; 3) підрахувати чисельність політичних партій, їхню структуру, форми діяльності, ставлення до ОУН; 4) вивчити позицію офіційного уряду щодо ОУН; 5) встановити зв'язок ОУН із легіонерами; 6) закупити у Румунії друкарську машинку, папір і фарби для ротатора; 7) інформувати керівництво ОУН на території Румунії про масштаби діяльності ОУН на Буковині. Повернення групи планувалося до 15 січня 1946 р. Однак кур'єрів так і не відправили, а силовики направили агента Миколу Труфіна-“Огонь” на розробку зв'язків ОУН у Вижницькому районі.

Переходи на терени Карпатського краю стають інтенсивнішими, особливо у зв'язку із проведенням акції "Вісла". Так, у своєму дослідженні О. Іщук та Н. Ніколаєва, посилаючись на довідку управління 2-Н МДБ УРСР (листопад 1948 р.), наводять дані, що впродовж 1947–1948 рр. відбулося 103 нелегальні перетини кордону СРСР з території Польщі (517 осіб), Чехословаччини (вісім осіб), Угорщини (чотири особи), Румунії (11 осіб), загалом пройшли 540 осіб (у 1947 р. 83 – випадки – 510 осіб, у 1948 р. – 20 випадків – 30 осіб) (Іщук, Ніколаєва, 2010: 57). 3-поміж цих осіб було не менше 30 боївків ОУН і УПА чисельністю приблизно 435 осіб, підпільників ОУН (кур'єрів та емісарів) – 66 осіб, польських підпільників – чотири особи, агентів іноземних розвідок – 14 осіб, інших – 21 особа. Органами МДБ УРСР було вбито або затримано 191 особу, яка нелегально пере-йшла кордон. З них: 130 стрільців УПА, 34 оунівці, два польські підпільники, 10 агентів іноземних розвідок, інших – 15 (Іщук, Ніколаєва, 2010: 58). У 1946–1948 рр. із-за кордону (на 1 листопада 1948 р.) перейшов 41 кур'єр ОУН, із них: в 1946 р. – два; 1947 р. – 32; 1948 р. – сім. Із числа 41 перекинутого: а) вбито у 1947 р. – два; б) заарештовано 35 із них (в 1946 р. – 1, 1947 – 16, 1948 р. – 18); в) розроблялося – чотири (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 42: 347; Т. 77: 45).

Таким чином, упродовж 1940 – початку 1950-х рр. відбувалися інтенсивні спроби налагодити контакти між українськими та румунськими підпільними структурами. Звісно, що не усі домовленості та поставлені завдання вдалося повною мірою реалізувати, але і це довело практичну результативність і навіть часткова реалізованість запланованого дає підставу стверджувати про важливість румунського напряму діяльності Карпатського краю ОУН. На сьогоднішній день вдалося виявити понад десять переходів (із поверненням назад) оунівців на територію Румунії та декілька переходів (із поверненням назад) членів оунівських структур із Румунії на українські землі. Хоча нам й невідомо про факти спільної боротьби українських та румунських антикомуністичних структур (правда, мав місце факт індивідуальної участі: у підпіллі Карпатського краю діяло декілька румун), але сам факт перемовин, домовленостей, обмін матеріальними, продуктовими цінностями, інформацією, засвідчило взаємне визнання та розуміння необхідності спільної боротьби. При цьому наголосимо, що попри усі складнощі український визвольний рух зумів спростувати міфи, створені радянською ідеологічно-пропагандистською машиною, донести до населення сусідніх держав (Румунії) необхідність, а головне – можливість, серйозного спротиву, і багаторічна діяльність українського націоналістичного підпілля стала яскравим підтвердженням цього. Саме це, на нашу думку, і стало поштовхом для розгортання Руху Опору радянській тоталітарній системі у країнах Центрально-Східної Європи.

Література:

- АУСБУ ЧО – Архів управління Служби безпеки України у Чернівецькій області.
ГДА СБУ – Галузевий державний архів Служби безпеки України.
Гуменюк, 2003 – Гуменюк В. Фотограф УПА "Липкевич" // Український визвольний рух. Львів: Видавництво "Мс", 2003. Збірник 1. С. 159–164.
Іщук, Ніколаєва, 2010 – Іщук О., Ніколаєва Н. Кур'єрський зв'язок між закордонними частинами ОУН та підпіллям ОУН і УПА в Україні в 1944–1955 роках // Воєнна історія. 2010. № 1 (49). С. 54–69.
Киричук, 2003 – Киричук Ю. Український національний рух 40-50-х років ХХ століття: ідеологія та практика. Львів: Добра справа, 2003. 464 с.
Літопис УПА, 2007 – Літопис Української Повстанської Армії. Нова серія. Т. 10: Життя і боротьба генерала "Тараса Чупринки" (1907–1950). Документи і матеріали / [упоряд. Сергій Богунов, Віктор Даниленко, Анатолій Кентій, Сергій Кокін, Володимир Лозицький, Микола Посівнич]. Київ; Торонто: [б.в.], 2007. 832 с.
Манзуренко, Гуменюк, 2007 – Манзуренко В., Гуменюк В. Рейд УПА в Румунію 1949 р. Львів-Рівне: Бібліотека журналу "Однострій", 2007. 56 с.
Ткаченко, 2000 – Ткаченко С. Повстанческая армия: (тактика борьбы) / [под общ. ред. А. Е. Тараса] / Минск: Харвест; М.: АСТ, 2000. 512 с.

Хмель, 1959 – *Хмель С. Ф.* Українська партизанка. [Б.м.]: Видання Закордонних частин ОУН, 1959. 274 с.

ЦДІАЛ – Центральний державний історичний архів України, м. Львів.

Шанковський, 1996 – *Шанковський Л.* Українська Повстанча Армія // Історія українського війська (1917–1995) [упоряд. Ярослав Дашкевич]. Львів: Видавництво “Світ”, 1996. С. 482–695.

References:

HDASBU – Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy [SSA SSU – Sectoral State Archive of Security Service of Ukraine]. [in Russian].

Kyrychuk, 2003 – *Kyrychuk Yu.* Ukrainyskyi natsionalnyi rukh 40-50-kh rokiv XX stolittia: ideolohiia ta praktyka [Ukrainian Nationalist Movement of 1940s-1950s: Ideology and Practice]. Lviv: Dobra sprava, 2003. 464 s. [in Ukrainian].

AUSBUCHO – Arkhiv upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy u Chernivetskii oblasti [ASSU CHR – Archive of the Security Service of Ukraine in Chernivtsi region]. [in Russian].

Humeniuk, 2003 – *Humeniuk V.* Fotohraf UPA “Lypkevych” [Photographer UPA “Lipkevich”] // Ukrainyskyi vyzvolnyi rukh. Lviv: Vydavnytstvo “Ms”, 2003. Zbirnyk 1. S. 159–164. [in Ukrainian].

Ishchuk, Nikolaieva, 2010 – *Ishchuk O., Nikolaieva N.* Kurierskyi zviazok mizh zakordonnyimi chastynami OUN ta pidpilliam OUN i UPA v Ukraini v 1944–1955 rokakh [Courier communication between foreign OUN units and the OUN and UPA underground in Ukraine in 1944–1955] // Voienna istoriia. 2010. № 1 (49). S. 54–69. [in Ukrainian].

Litopys UPA, 2007 – *Litopys Ukrainskoi Povstanskoii Armii.* Nova seriia. T. 10: Zhyttia i borotba henerala “Tarasa Chuprynky” (1907–1950). Dokumenty i materialy [Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army. New series. Vol. 10: Life and Struggle of General “Taras Chuprynka” (1907-1950). Documents and materials] / [uporiad. Serhii Bohunov, Viktor Danylenko, Anatolii Kentii, Serhii Kokin, Volodymyr Lozytskyi, Mykola Posivnych]. Kyiv; Toronto: [b.v.], 2007. 832 s. [in Russian].

Manzurenko, Humeniuk, 2007 – *Manzurenko V., Humeniuk V.* Reid UPA v Rumuniiu 1949 r. [UPA raid on Romania in 1949]. Lviv-Rivne: Biblioteka zhurnalu “Odnostrii”, 2007. 56 s. [in Ukrainian].

Tkachenko, 2000 – *Tkachenko S.* Povstancheskaja armija: (taktykaborby) [Insurgent Army: (fighting tactics)] / [pod obshch. red. A. E. Tarasa] / Mynsk: Kharvest; M.: AST, 2000. 512 s. [in Russian].

Khmel, 1959 – *Khmel S. F.* Ukrainiska partyzanka [Ukrainian partisan]. [B.m.]: Vydannia Zakordonnykh chastyn OUN, 1959. 274 s. [in Ukrainian].

TsDIAL – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv [CSHAUL – Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv]. [in Ukrainian].

Shankovskyi, 1996 – *Shankovskyi L.* Ukrainiska Povstancha Armiiia [Ukrainian Insurgent Army] // Istoriiia ukraïnskoho viiska (1917–1995) [uporiad. Yaroslav Dashkevych]. Lviv: Vydavnytstvo “Svit”, 1996. S. 482–695. [in Ukrainian].